КЛИМЕНКО О. С., РУДНИЦЬКА Н. М., КУЗНЄЦОВ А. Ю.
Східноукраїнський національний університет імені В. Даля

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТУ МЮЗИКЛУ Е. ВЕБЕРА "THE PHANTOM OF THE OPERA" УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ

Статтю присвячено аналізу перекладу тексту мюзиклу з англійської на російську та українську мови. Виділено специфічні риси, які вирізняють переклад тексту мюзиклу з інших видів перекладу поетичних текстів.
Ключові слова: переклад, текст мюзиклу, поетичний переклад.

Статья посвящена анализу перевода текста мюзикла с английского языка на русский и украинский. Выделены специфические черты, которые отличают перевод текста мюзикла от других видов перевода поэтических текстов.
Ключевые слова: перевод, текст мюзикла, поэтический перевод.

The article deals with the analysis of a musical text translation from English into the Russian and Ukrainian languages. Features, specific for a musical text translation in comparison with other types of poetic translation, have been singled out.
Key-words: translation, musical text, poetic translation.

Актуальність дослідження. В сучасному суспільстві будь-яка видатна культурна подія національного масштабу часто набуває наднаціонального характеру, перетворюючись на подію, що має значення для культурного життя всього світу. Коли йдеться про види мистецтва, для яких одним із засобів образотворення є слово, таке розширення сфери впливу можливе, як відомо, лише завдяки перекладу. Саме через переклад доступними для неангломовної публіки стали такі популярні сьогодні мюзикли, як, скажімо, "Привид опери". Втім, в україномовного глядача вибір сьогодні обмежується оригінальною версією або російськомовним перекладом, адже українська теорія і практика перекладу в цьому аспекті на разі не встигає за потребами суспільства, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Метою цієї розвідки є узагальнення тих перекладознавчих теорій, що є релевантними для перекладу тексту мюзиклу, та аналіз особливостей перекладу тексту англомовного мюзиклу російською та українською мовами (на матеріалі мюзиклу "The Phantom of the Opera" ("Привид опери")).

Матеріалом цієї розвідки слугували тексти п'яти пісень

© Клименко О. С., Рудницька Н. М., Кузнєцов А. Ю.

мюзиклу: “Think of Me”, “The Music of the Night”, “Angel of Music”, “The Phantom of the Opera”, “All I Ask of You” та тексти їх перекладу російською мовою І. Ємельянової.

Наукова новизна. Наскільки нам відомо, питання перекладу пісенних творів взагалі є недостатньо дослідженим. Частково теорія перекладу пісенних творів спирається на теорію поетичного перекладу, що є доволі дослідженою сферою перекладацької діяльності, в тому числі в Україні [1; 2; 3; 4]. У європейській та американській літературі, крім досліджень з поетичного перекладу чітко виділено сферу музичної теорії перекладу (Music Theory Translation), в рамках якої активно розвиваються теорії локалізації музичного тексту, а також прикладні дослідження, зокрема перекладів лібрето відомих класичних опер, біблейських пісень, тощо. Серед теоретиків цього напрямку можна відзначити Дж. Бурмейстера [5], Е. Люльє [6], Д. Левіна [7] та С. Сюзам-Сараєву [8].

Крім зазначених вище перекладознавчих досліджень необхідним видається також залучення літератури з суто музичної теорії (зокрема, роботи П. Цейтлін, Д. Голдберга [9]).

Мюзикл – музично-сценічний твір, в якому використовуються різноманітні засоби естрадної та побутової музики, драматичного, хореографічного та оперного мистецтв [10:7]. Великий вплив на мюзикл мали багато жанрів: оперета, комічна опера, водевіль, бурлеск. Мюзикл “Привид Опери” (“The Phantom of the Opera”) створений композитором Е. Л. Вебером, лібретистом Р. Стілго та поетом Ч. Хартом в 1986 році на основі однойменного роману французького письменника Гастона Леру, написаному в “готичному” стилі, що поєднував елементи детектива, трилера та романтичної історії.

Для забезпечення належної якості перекладу тексту мюзиклу перекладач має ставити перед собою принаймні декілька завдань: 1) передати зміст пісні, враховуючи її стилістичні особливості; 2) зберегти основні формальні особливості пісні (схему римування, ритміку, строфіку); 3) надати перекладеній пісні відповідності мелодії оригіналу. Аналіз російськомовного перекладу мюзиклу І. Ємельянової показує, що характер, настрій та тематику пісень перекладачці вдалося передати, а також основні образи та стилістичні

особливості. Все ж, іноді зустрічаються фрагменти, що можуть зробити текст незрозумілим або змінити значення окремих виразів. Так, наприклад, у перекладі “Think of me” І. Ємельянової бачимо:

“*Remember me*	*“Пообещай,*
Once in a while,	*что не забудешь*
Please promise me you’ll try [11:11]”	*О моей весне* [12:8]”

Займенник “me” у перекладі змінився на метафоричне “о моей весне”, що надає більшої поетичності рядку, але, водночас, дещо розмиває його значення: замість прямого і зрозумілого “мене”, слухач отримує посилання на весну, що може інтерпретуватися по-різному (“весна” як “молодість”, “кохання”, або й просто “події, що відбувалися у визначену пору року”).

“*Think of all the things*	*“Вспоминай о том, как*
We’ve shared and seen.	*Все цвело,*
Don’t think about the things	*Но только не о том,*
Which might have been ... [11:11]”	*Что быть могло* ... [12:8]”

У перекладі бриджу також можна помітити метафоричне посилання на весну “все цвело”, що, безперечно, робить його більш романтичним, але й більш абстрактним, ніж оригінал. Тим більше, що у такому випадку втрачається стилістичний прийом – своєрідна антитеза (“things we've shared and seen” – “things which might have been”). Окрім того, втрачається відчуття участі героїні у тому, про що вона згадує: “we've shared and seen” (дослівно “те, що ми поділяли й бачили”) безпосередньо стосується Крістін та Рауля, тоді як “все цвело” може стосуватися кого і чого завгодно, може навіть бути просто згадкою про красиві пейзажі у цю пору року. Українська мова, завдяки можливості чергування певних голосних із приголосними для милозвучності, полегшує завдання перекладачеві:

“Пам’ятай усе,
Що в нас було –
І забудь усе,
Що бути в нас могло ...” (переклад А. Кузнєцова).

У перекладі “Привид Опери” зустрічаємо таку інтерпретацію:

“... And though you turn from me	*“... Хоть ты и прячешь взгляд,*
to glance behind …[11:15]”	*Боясь страстей* …[12:12]”

З англійської версії можна зробити висновок, що Крістін стривожена, налякана, бо боїться Привида, котрий веде її у своє

підземне сховище. У перекладі ж створюється образ сором'язливої дівчинки, що боїться відносин. В перекладі українською почуття героїні відтворено адекватно:

"І хоч я бачу страх
В твоїх очах …" (переклад А. Кузнєцова).

У перекладі пісні "Angel of Music" (у перекладі І. Ємельянової "Музыки Ангел") звернення до героїні по імені "Christine" було змінено на "Друг мой", тому що варіант перекладу імені головної героїні не підходить за ритмом. Далі ім'я "Christine" передається русифікованим відповідником "Кристина", що видається не найкращим рішенням, якщо зважати на національність героїні і те, що всі інші імена залишилися неадаптованими.

"Christine, you must have been dreaming,	*"Друг мой, ты, кажется, бредишь*
Stories like this can't come true ...	*Просто сама не своя ...*
Christine, you're talking in riddles ...	*Друг мой, ну что за загадки ...*
And it's not like you ……[11:15]"	*Страшно за тебя ...* [12:14]"

У російськомовному перекладі І. Ємельянової текст, в основному, "лягає" на мелодію. Для досягнення цього при перекладі було задіяно ряд трансформацій, у тому числі: 1) конкретизація: *"Мы не клялись" ("We never said"), "здесь, в моей гримерной" ("here in this room");* 2) генералізація: "*И шагни [ты] в незнакомый, странный, новый мир…" ("Let your mind start a journey through a strange new world");* 3) антонімічний переклад: "*Знай, что я буду ночами О тебе грустить" ("Think of me, Think of me waking, Silent and resigned"), "Не забывай о тех чудесных днях" ("Recall those days, Look back on all those times"*), *"... не лжешь ..." ("all you say is true"*); 4) контекстуальна заміна: *"Призрак Оперы живет в душе моей ..." ("The phantom of the opera is there, Inside my mind …*").

Іноді, автор перекладу, намагаючись зберегти розмір рядка або бажану риму, утворює словосполучення, що звучать дещо неприродно: *"Но хотя бы, если сможешь", "Часто мне снился во сне ..."* (тавтологія), "*Правдою сон обернулся"* (враження фольклорного твору), *"Часто я здесь, в моей гримерной"* (калькування англійської *my room*, правильніше було б "своей"), "*Слух во власти чар, но / Музыка коварна"* (якщо не читати, а слухати, у пісні, незрозуміло, що таке *"чарно"), "В той волшебной*

тьме, в чьей ныне власти ты” (напевно, краще було б поміняти слова місцями: “*в чьей власти ныне ты”), “Обещай мне, что не лжешь ни словом …”*.

Прагнучи зберегти й передати якомога більше стилістичних прийомів, використаних автором, І. Ємельянова приділила увагу фонетичному рівню. Прим., алітерацію оригіналу було передано у перекладі асонансом:

“I’m here, with you, beside you,	*“Тебе защитником стану,*
*To **g**uard you and to **g**uide you …”*	***О**порой и **о**храной …”*
“And you always beside me	*“И чтобы ты был со мною,*
*To **h**old me and to **h**ide me* [11:15]**”**	***У**крыл и **у**спокоил* [12:8]”.

На основі проведеного аналізу можна зробити певні **висновки**. Перекладач, приступаючи до перекладу тексту мюзиклу, має керуватися принципами та ставити перед собою задачі, що дещо відрізняються навіть від тих, що ставляться в процесі перекладу інших поетичних творів. Зазвичай при перекладі пісенного твору бажано чітко дотримуватись розміру оригінального тексту. Але варто зазначити, що доволі часто домінуючою ознакою в пісні є не текст, а мелодія, що запам’ятовується значно швидше і робить пісню впізнаваною, і при перекладі тут головне – зберегти цю впізнаваність. Тож, якщо підібраний змістовний еквівалент не відповідає оригінальному розміру пісні, можливе незначне відхилення від бажаної форми (невеликий ритмічний зсув, затакт, закінчення на неповний такт, синкопа), звісно, в межах ритмічності, враховуючи особливості музичного виконання, тобто з урахуванням тактового розміру, темпу, та ін. Так, наприклад, в залежності від тактового розміру пісні у тесті встановлюються певні акценти, тобто слова або їх частини, що припадають на сильну долю такту, можуть бути певним чином виділені.

Для пісенного твору лексичні та синтаксичні повтори мають особливе значення,тому що, окрім того, що вони несуть у собі головну думку твору, вони, зазвичай, виконують функцію приспіву (рефрену) або коди, найбільш асоціюються з певною мелодією, що виділяє їх від решти тексту у пісні, найбільш запам’ятовуються та, відповідно, найкраще пізнаються. Таким чином, повторюваний текст має як можна краще “лягати” на мелодію пісні, бути простим та змістовним, тому перекладу таких повторів требі уділяти особливу

увагу.

Окрім зазначених вище особливостей перекладу текстів пісенного жанру, що, в основному, торкаються проблеми передачі формальних ознак оригінального твору, переклад лібрето мюзиклу має особливості, пов'язані з адекватним відтворенням змістовності твору. Оскільки арія у мюзиклі є не просто окремою музичною композицією, присвяченою визначеній тематиці, а частиною загального твору (який містить окрім музичних і суто літературні прозові елементи), яка несе у собі певний відрізок сюжетної лінії, відтворює почуття, роздуми та дії персонажів, передумови та наслідки яких можуть бути відображені в інших аріях, не можна при перекладі відривати її від контексту всього твору. Також необхідно враховувати можливість посилань у певних аріях на події, вислови, імена чи явища у інших частинах мюзиклу та уникати суперечностей при їх перекладі.

Перспективи дослідження. Проведене дослідження вивчає специфіку перекладу тексту англомовного мюзиклу російською та українською мовами. Перспективним видається подальше вивчення цієї проблеми з більш широким залученням положень музичної теорії.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Мирошниченко В. В.* Переклад художнього тексту як засіб культурної експансії / Вікторія Вікторівна Мирошниченко // Мова і культура. – Серія "Філологія". – Вип. 3, Т. 2. – К. : Видав. Дім Дмитра Бураго, 2001. – С. 123–128. 2. *Коломієць Л. В.* Тенденції розвитку поетичного перекладу / Лада Володимирівна Коломієць // Вісник СумДУ. – 2006. – № 11(95), Т. 1. – С.162–167. 3. *Чередниченко А. И.* Лингвистические проблемы воссоздания образа в поэтическом переводе / Александр Иванович Чередниченко, Петр Алексеевич Бех. – К., 1980. – 67 с. 4. *Алексеев А. Я.* Художественный образ и перевод / А. Я. Алексеев // Вісник СумДУ. – 2006. – № 11(95), Т. 1. – С. 126–130. 5. *Burmeister J.* Musical Poetics (Music Theory Translation) / J. Burmeister . – Yale University Press, 1993. – 336 p. 6. *Loulié E.* Elements or principles of music (Musical theorists in translation) / E. Loulié. – Institute of Mediaeval Music, 1965. – 95 p. 7. *Lewin D.* Musical Form and Transformation: Four Analytic Essays (Music Theory Translation Series) / D. Lewin. – Yale University Press, 1993. – 168 p. 8. *Susam-Sarajeva S.* Translation and Music / S. Susam-Sarajeva. – St. Jerome Publishing, 2008. – 187 p. 9. *Zeitlin P.* Understanding Music Theory / P. Zeitlin, D. Goldberger. – Omnibus Press, 2001. – 238 p. 10. *Емельянова И.* Великие мюзиклы мира Популярная энциклопедия / И. Емельянова. – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2002. – 704 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

11. *Hart Ch.* The Phantom of the Opera / Ch. Hart // Royston P. Study Guide for THE PHANTOM OF THE OPERA : Lyrics, Mask Logo, and Title Treatment. – RUG PLC, 1986. – 244 p. 12. http://fantome.wagner.pp.ru/index.html

© Клименко О. С., Рудницька Н. М., Кузнєцов А. Ю.